

Nadácia Friedricha Eberta

Transformácia

dôchodkového zabezpečenia

(Ľudmila Gajdošíková)

Bratislava, október 1998

C 99 - 01049

TRANSFORMÁCIA DÔCHODKOVÉHO ZABEZPEČENIA

I. Ústavné sociálne práva a právo na dôchodkové zabezpečenie

Sociálne postavenie občana v každej spoločnosti determinuje mnoho činiteľov, ktoré vytvárajú podmienky pre jeho osobnú, osobnostnú, spoločenskú, sociálnu a ekonomickú realizáciu. Vytvorenie týchto podmienok iba v rovine deklaratívnej, bez reálnej možnosti ich využitia, či aplikácie, neguje reálny status občana v akejkoľvek spoločnosti. Je nepochybné, že sociálny status občana ovplyvňujú, a dokonca priamo určujú spoločensko-politicke a ekonomicke podmienky danej spoločnosti, ktorých ústavné a legálne deklarovanie dáva predpoklad pre normatívne ustanovenie aj sociálneho statusu občana.

V podmienkach Slovenskej republiky sociálne postavenie občana determinuje rozsah, obsah a úroveň sociálnych práv zakotvených v Ústave Slovenskej republiky. Prítom je nespochybiteľné, že vnímanie sociálneho postavenia občana má u nás tradíciu, aj keď jeho garantovanie nemalo vždy ústavnú reglementáciu.

Listina základných práv a slobôd schválená ústavným zákonom č. 23/1991 Zb. zakotvila v zásade celý komplex základných práv a slobôd tak, ako sú dnes obsiahnuté v Ústave Slovenskej republiky vrátane sociálnych práv. Tieto popri hospodárskych a kultúrnych právach obsahuje druhá hlava, piaty oddiel Ústavy Slovenskej republiky.

Z hľadiska svojej systematiky možno ústavné sociálne práva rozdeliť do niekoľkých skupín, a to na sociálne práva spojené

1. s pracou a zamestnaním,
2. so sociálnym zabezpečením a zabezpečením základných životných podmienok,
3. s ochranou zdravia a zdravotnou starostlivosťou,
4. s ochranou manželstva, rodičovstva a rodiny a s osobitnou ochranou detí,
5. so vzdelávaním a vedeckým bádaním, umením a kultúrnym bohatstvom

s tým, že takmer vo všetkých prípadoch sa predpokladá ustanovenie podrobnosť o týchto právach zákonom.

Zákonná úprava je tým legislatívny priestorom, v rámci ktorého sa možno domáhať ústavných sociálnych práv vymenovaných vyššie (čl. 51 Ústavy Slovenskej

republiky).

Pritom platí

1. priorita medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, ktoré Slovenská republika ratifikovala a boli vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom, pred zákonmi Slovenskej republiky, ak zabezpečujú väčší rozsah základných práv a slobôd (čl. 11 Ústavy Slovenskej republiky),
2. rovnosť v právach (čl. 12 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky),
3. neodňateľnosť, nescudziteľnosť, nepremičateľnosť a nezrušiteľnosť základných práv a slobôd (čl. 12 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky),
4. zákaz spôsobenia ujmy na právach pre to, že občan uplatňuje svoje základné práva a slobody (čl. 12 ods. 4 Ústavy Slovenskej republiky),
5. ukladanie povinností len na základe zákona a v jeho medziach (čl. 13 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky),
6. zákonné obmedzenia základných práv a slobôd, a to rovnako pre všetky prípady (čl. 13 ods. 3),
7. požiadavka zákonnej úpravy medzi základných práv a slobôd za podmienok ustanovených ústavou (čl. 13 ods. 2 Ústavy Slovenskej republiky).

Ústavné sociálne práva spojené so sociálnym zabezpečením sú upravené predovšetkým v čl. 39 Ústavy Slovenskej republiky, ktorými je

a) právo občana na primerané hmotné zabezpečenie

1. v starobe,

2. pri nespôsobilosti na prácu,

3. pri strate živiteľa,

b) právo každého, kto je v hmotnej nôdzi, na pomoc, ktorá je nevyhnutná na zabezpečenie základných životných podmienok.

(Predpokladá sa, tak ako u iných sociálnych práv, ustanovenie podrobnosti zákonom).

Ústava Slovenskej republiky pritom garantuje zabezpečenie občana len vo vyššie uvedených situáciach prostredníctvom zákonom ustanovených nástrojov (čo sa týka

dôchodkového zabezpečenia najčastejšie prostredníctvom dôchodkov) s tým, že okruh nástrojov je pre zákonnu úpravu voľný - nie je taxatívne určený. Podmienkou je primeranosť hmotného zabezpečenia v životných situáciach, ktoré ustanovuje Ústava Slovenskej republiky. Ústava Slovenskej republiky neustanovuje, aký systém dôchodkového zabezpečenia sa má realizovať na primerané hmotné zabezpečenie občana v ústavou zakotvených životných situáciach; je teda na vôle zákonodarca, aký dôchodkový systém ustanovi zákonom: či to bude systém štátne alebo neštátne, či to bude zabezpečenie alebo poistenie. Nakoniec nie je ani relevantné, v akom systéme sociálneho zabezpečenia bude občan v týchto životných situáciach zabezpečený. Dôležité je rešpektovanie Ústavy Slovenskej republiky z hľadiska okruhu životných situácií, ako aj primeranosti hmotného zabezpečenia.

Obsahová náplň čl. 39 ods. 1 Ústavy Slovenskej republiky vytvára ústavný rámec práva občana na dôchodkové zabezpečenie, ktoré sa v súčasnosti uplatňuje prostredníctvom dôchodkového zabezpečenia, a to starobného dôchodku (dôchodku za výsluhu rokov), invalidného dôchodku (čiastočného invalidného dôchodku), vdovského a vdoveckého dôchodku, ako aj sirotského dôchodku, ale aj dôchodku manželky, sociálneho dôchodku, zvýšenia dôchodku pre bezvládnosť.

Na druhej strane ústavná požiadavka primeraného hmotného zabezpečenia bez bližšej konkretizácie a špecifikácie vytvára priestor pre úvahy, či má ísť o primeranost

- k celkovej príjmovej úrovni obyvateľstva,

- k predchádzajúcej príjmovej úrovni občana,

- k ekonomickej únosnosti systému, ktorý ústavou ustanovené životné situácie zabezpečuje.

Značná voľnosť v spôsobe a úrovni zabezpečenia dáva priestor pre teoretikov, politikov, ale aj širšiu verejnosť diskutovať o týchto otázkach.

II. Princípy budovania nového systému sociálneho (dôchodkového) zabezpečenia

V roku 1990 začala transformácia systému sociálneho zabezpečenia s uplatnením princípov

1. sociálnej solidarity,
2. osobnej zodpovednosti (participácie) za svoje zabezpečenie,
3. garancie štátu.

Proklamovanie solidarity mladých so starými, zdravých s chorými, bohatých s chudobnými sa stali základnými atribútmi sociálnej solidarity aj v dôchodkovom zabezpečení, ktoré sa od roku 1990 nachádza na ceste transformácie k sociálnemu (dôchodkovému) poisteniu. Odklon od absolvutej solidarity všetkého obyvateľstva uplatňovanej v štátom systéme k sociálnej solidarite len tých, ktorí participujú na tomto systéme, je jedným zo základných znakov transformácie dôchodkového zabezpečenia na dôchodkové poistenie.

Posilnenie osobnej zodpovednosti, participácie na vlastnom zabezpečení v určitých životných situáciach, ktorým Ústava Slovenskej republiky poskytuje ústavnú ochranu, je princíp, ktorý by mal rezonovať najmä v cielovom riešení konštrukcie výpočtu dôchodkov v novom systéme dôchodkového poistenia.

Zakotvenie práva občana na zabezpečenie v určitých, Ústavou Slovenskej republiky ustanovených situáciách, a to na primeranej úrovni bez ohľadu na charakter systému zabezpečenia občana a ich nástroje, vytvára priestor na uplatnenie garancie štátu v určitom, zákonom vymedzenom rozsahu.

Napriek proklamovaniu týchto princípov ešte v roku 1990, do dnešného dňa - pri pretrvávaní absencie zavŕšenia transformácie dôchodkového zabezpečenia - nie je definitívne ukončená predstava o premietnutí vyššie uvedených princípov do nového systému dôchodkového poistenia.

1. Uplatňovanie princípu sociálnej solidarity

Uplatňovanie sociálnej solidarity mladých so starými, zdravých s chorými, ako aj bohatých, resp. bohatších s chudobnými musí mať svoj racionálny rámec, a to vo všetkých týchto prípadoch. V tomto smere proces stamtia prirodzený všetkým jedincom celej populácie nespochybňuje princíp uplatňovaný v každej humánnej a civilizovanej spoločnosti, rovnako solidarita zdravých s objektívne chorými taktiež nevyvoláva zásadné námiety. Z pohľadu trhovo orientovanej spoločnosti možno asi najviac diskutovať o princípe solidarity bohatých s chudobnými, ktorý možno nájsť v dôchodkových systémoch

v zásade vo všetkých vyspelých ekonomikách, aj keď miera tejto solidarity je rozdielna. Priestor pre uplatnenie určitej miery sociálnej solidarity solventnejších s menej solventnými poskytuje čl. 55 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorého je hospodárstvo Slovenskej republiky sice trhové, ale sociálne a ekologicky orientované. Napriek tomuto zrejme budú prebiehať diskusie o určitých otázkach, napr. o druhoch niektorých dôchodkov (najmä o sociálnom dôchodku a o dôchodku manželky), ktoré sú dnes označované za nesystémové a mali by zrejme s nástupom nového systému dôchodkového poistenia zaniknúť. Tieto prípady sú „diskvalifikované“ z nového systému nie z dôvodu ignorovania princípu sociálnej solidarity, ale nesystémovosti riešenia (a nakoniec aj z dôvodu uplatnenia princípu osobnej zodpovednosti). Iný charakter má otázka zachovania alebo nezachovania inštitútu jediného zdroja príjmu. Ide o uplatnenie princípu sociálnej solidarity bohatých s chudobnými, aj keď ten sa zreteľnejšie prejavuje v mechanizme určovania (platenia) poisteného a určovania úrovne dôchodkov, a snáď aj pri určovaní minimálnej (najnižšej) výšky dôchodku a najvyššej výmery dôchodkov. Zachovanie, resp. nezachovanie jediného zdroja príjmu treba zvažovať vo vzťahu ku zvolenej štruktúre a konštrukcii výšky dôchodku (jednozložkový, dvojzložkový: sociálna zložka, zásluhová zložka; princíp sociálnej solidarity by sa mal uplatňovať predovšetkým vzhľadom na jediný zdroj príjmu v druhom prípade).

2. Uplatňovanie princípu osobnej zodpovednosti

Uplatňovanie princípu osobnej zodpovednosti by sa malo premietnuť do konkrétnych riešení v novom systéme dôchodkového poistenia. Za takéto riešenia treba považovať

- zrušenie nesystémových dávok dnešného dôchodkového zabezpečenia,
- prehodnotenie jediného zdroja príjmu,
- závislosť výšky dôchodku na predchádzajúcim príjme (treba precízovať z tohto dôvodu započítavanie príjmov z ekonomickej - závislej činnosti) a zjavné premietnutie platenia poistného do výšky dôchodku,
- motivovanie zapojenia čo najširšieho počtu občanov do doplnkového dôchodkového poistenia aj náležitou stimuláciou (a tým zníženie požiadavky na štátne sociálne dávky a sociálnu pomoc).

3. Uplatňovanie príncipu garancie štátu

Príncip garancie štátu súvisí s celkovým postavením štátu v danom systéme. Aj keď v procese transformácie dôchodkového zabezpečenia nastal určitý posun, niektoré nejednoznačné názory na postavenie štátu v sociálnom zabezpečení, dôchodkové zabezpečenie (poistenie) nevynímajúc, pretrvávajú.

Garantovanie solventnosti dnešného systému dôchodkového zabezpečenia (hospodárenia Sociálnej poistovne), prešlo za ostatných päť rokov určitým vývojom prezentujúcim snahu zoslabovať absolútnej garanciu štátu aj v základnom systéme. Rozsah garancie štátu má tak politické, ako aj ekonomické hľadisko. To politické je mimo rámca odborného posudzovania tohto prístupu, avšak musí zodpovedať ústavným príncipom garantovania určitého rozsahu a úrovne sociálnych práv občana a asi ľažko ho možno ignorovať. To druhé hľadisko - otázka ekonomickej únosnosti garancie takého rozsahu - súvisí s konštrukciou finančného zabezpečenia systému (t.j. nielen vlastného hospodárenia v danom systéme) čo do určenia príncipov financovania systému, so zohľadnením všetkých relevantných skutočností. Precizácia a detajlizácia týchto skutočností determinuje únosnosť garancie solventnosti systému v určitom rozsahu (absolútном, či inak kvantifikateľnom). Vzhľadom na mimoriadnu náročnosť tejto špecifikácie sa postupne príncip absolútnej garancie štátu pretransformoval do príncipu čiastočnej garancie štátu spočívajúcej v poskytnutí návratnej finančnej výpomoci štátu pri nesolventnosti Sociálnej poistovne za podmienky zachovania univerzálné platných pravidiel poskytovania finančnej pomoci štátu akémukoľvek subjektu, t.j. nezohľadňuje sa špecifickosť postavenia verejnoprávnej inštitúcie.

III. Pravidlá (prístupy) uplatňované pri transformácii dôchodkového systému

Okrem troch základných príncipov boli uplatňované od roku 1990 pri transformácii systému sociálneho zabezpečenia určité pravidlá (prístupy), vrátane dôchodkového zabezpečenia, ktoré sa v procese transformácie uplatňujú ako

1. zavedenie poistenia v dôchodkovom systéme,
2. univerzálosť systému dôchodkového poistenia,
3. deetatizácia dôchodkového zabezpečenia, vrátane odčlenenia financovania od

štátneho rozpočtu,

4. odstránenie preferencií v dôchodkovom zabezpečení,
5. odstránenie neodôvodnenej nivelizácie v dôchodkovom zabezpečení,
6. zavedenie systému pravidelného zvyšovania dôchodkov,
7. spravovanie prostriedkov (aj) na dôchodkové zabezpečenie (poistenie) tými, ktorých sa zabezpečenie bezprostredne týka (vniesť samosprávne prvky do inštitucionálnej sféry spravovania dôchodkového systému),
8. štrukturovanie dávok sociálneho zabezpečenia, aj dôchodkového zabezpečenia (poistenia), podľa určitých kritérií vlastných jednotlivým podsystémom a dávkam,
9. zavedenie a rozvinutie doplnkového dôchodkového poistenia,
10. definovanie postavenia štátu v sociálnom zabezpečení vrátane dôchodkového systému (ako garanta systému, ako orgán dozoru nad vykonávaním sociálneho zabezpečenia, ako platiteľa poistného za určitý okruh subjektov),
11. Financovanie dôchodkového poistenia, solventnosť systému.

1. Zavedenie poistenia v dôchodkovom systéme

Už na začiatku transformácie sociálneho zabezpečenia v roku 1990 sa formulovali príncipy budovania jednotlivých podsystémov (pilierov) sociálneho zabezpečenia. Pre oblasť dôchodkového zabezpečenia a nemocenského poistenia to bola jednoznačná transformácia tohto zabezpečovacieho štátneho systému na poistný systém nezávislý na štátom rozpočte. Argumenty pre jeho zavedenie boli veľmi logické: transparentnosť vzťah osobej zainteresovanosti (zásluhovosti) každého jednotlivca na úrovni svojho dôchodkového zabezpečenia. Z odborného hľadiska bol ďalším dôvodom záujem zaviesť systémový prístup prezentovaný aplikáciou poistno-matematických metód do výpočtu dôchodkov a odstrániť zbytkový (zvyškový) príncip financovania sociálnej sféry. Demografický vývoj, výška poistného, premietnutie príncipu osobnej zodpovednosti, prípadne ďalšie faktory sa majú (mali) stať rozhodujúcimi činiteľmi pri určovaní výšky nárokov v poistnom systéme. Kým demografický vývoj a štruktúra obyvateľstva sú objektívne faktory nezmeniteľné akoukoľvek právnou reglementáciou, výška poistného vo vzťahu k výške nárokov v dôchodkovom zabezpečení - poistení (k úrovni dôchodkov) sú sice premenné veličiny, ktoré možno právne regulovať, avšak vždy by mala byť medzi nimi zachovaná vzájomná logická väzba. V opačnom prípade - pri eliminácii vplyvu týchto

dvoch premenných, resp. jeho negovania - nemožno objektívne očakávať „rozvoj“ (dôchodkového) poistného systému.

V týchto súvislostiach však je potrebné si uvedomiť, že v každom sociálnom systéme vyšše uvedené poistné pravidlá sú „obohatene“ (rozšírené) o ďalší rozmer - sociálny, či spoločenský, ktorý, aj keď nie je dominantný, treba brať seriózne do úvahy. V prípade dôchodkového poistenia je to princíp sociálnej solidarity, ktorý modifikuje tento poistný systém (treba však mať na zreteli, aby ho nedeformoval).

V intenciách vyšše uvedeného dnešný stav transformácie dôchodkového zabezpečenia na dôchodkové poistenie v základných rysoch platenia poistného, vykonávania dôchodkového zabezpečenia (poistenia) verejnoprávou inštitúciou signalizuje základné a charakteristické črty vlastného poistného schémam. Pri bližšej analýze však nemožno už na prvý pohľad nepostrehnúť zásadnú diskrepanciu už uvedených pravidiel. Najmarkatnejšie sa to prejavuje v zachovaní statického spôsobu výpočtu dôchodkových dávok pri zavedení „nového“ spôsobu finančnej participácie na tomto systéme (formou platenia poistného), ako aj v zamieňaní princípu sociálnej solidarity so suplovaním obligatórných plnení zo strany štátu. Prevaha poistných princípov by mala byť jednoznačne zachovaná.

2. Univerzálnosť - všeobecnosť základného systému dôchodkového zabezpečenia

Modely dôchodkových schém vo svete poskytujú dostatok priestoru pre prikolenie sa k univerzálnosti alebo diferencovanosti základného systému dôchodkového zabezpečenia. V štátoch Európskej únie sa možno stretnúť tak s jednotnými, všeobecnými - univerzálnymi systémami (napr. severské krajiny), ako aj s výrazne diferencovanými systémami (Holandsko, Nemecko, Rakúsko). Využitie medzinárodných skúseností s aplikáciou na vnútorné, vlastné podmienky Slovenskej republiky (veľkosť krajiny, štruktúru obyvateľstva, ekonomickú silu štátu a spoločnosti vôbec) boli jedným zo zdrojov formulovania princípu univerzálnosti základného systému dôchodkového zabezpečenia. Napriek tomuto sa stále objavovali (od roku 1990) snahy o narušenie, resp. akceptovanie narušenia tohto princípu, ktoré boli v zásade aj legislatívne zavŕšené (zákon č.114/1998 Z. z. o sociálnom zabezpečení vojakov), ktorý nadobudol účinnosť 1. mája 1998.

4. Odstránenie preferencií v dôchodkovom zabezpečení

Zákon č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení ustanovil preferencie

1. politického charakteru (osobné dôchodky),
2. profesionálneho charakteru (pracovné kategórie),
3. pohlavia (vdovský dôchodok, vek odchodu do dôchodku).

Preferencie politického charakteru boli zrušené prvou novelou zákona o sociálnom zabezpečení s účinnosťou od 1. apríla 1990.

Preferencie profesionálneho charakteru boli zrušené zákonom č. 235/1992 Zb. o zrušení pracovných kategórií a o niektorých ďalších zmenách v sociálnom zabezpečení účinným od 1. júna 1992 s tým, že vykazovanie pracovných kategórií sa zachovalo až do roku 2016. Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky boli v marci 1993 retroaktívne tieto preferencie opäťovne „vrátené“ a permanentne sa prolongujú (od roku 1993 - 1998 spolu šesťkrát):

- r. 1993: zákonom č. 59/1993 Z. z.,
- r. 1994: zákonom č. 71/1994 Z. z.,
- r. 1995: zákonom č. 365/1994 Z. z.,
- r. 1996: zákonom č. 308/1995 Z. z.,
- r. 1997: zákonom č. 376/1996 Z. z.,
- r. 1998: zákonom č. 376/1997 Z. z.,

zatial bez zohľadnenia tejto skutočnosti do platenia poistného príslušnými subjektami, t.j. okrem už vyšše uvedenej solidarity sa uplatňuje aj solidarita „nekategoristov“ s kategoristami, navyše v roku 1993 bolo zavedené zaraďovanie do pracovných kategórií v rezorte obrany bez bližšej právnej reglementácie.

Profesionálne preferencie by mali byť definitívne odstránené po zavedení transformácie dôchodkového zabezpečenia na dôchodkové poistenie (po uplynutí určitej prechodnej doby hodnotenia dôb zamestnania na účely pracovných kategórií).

Preferencie pohlavia (viď Smernicu EÚ č. 797/EEC o zavedení zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi aj ženami v otázkach sociálneho zabezpečenia) sa prejavujú v dnešnom systéme dôchodkového zabezpečenia v dvoch rovinách: v rovine nerovnakej vekovej hranice žien a mužov relevantnej pre odchod do dôchodku (pôsobiacej na jednej strane preferujúceho pri skoršom odchode žien do dôchodku a diskriminujúceho pri

výpočte základnej výmery dôchodkov práve s ohľadom na túto skutočnosť).

Odstránenie preferencie pohláv je zrejme aj po spoločensko-politickej stránke komplikovanejšie, avšak programovo asi nespochybiteľné. V štátoch Európskej únie sa presadzuje riešenie rovnakého prístupu k ženám aj mužom. Čo sa týka dôchodkového veku, v piatich štátoch Európskej únie (Nemecko, Taliansko, Rakúsko, Portugalsko a Veľká Británia) je diferencovaná hranica dôchodkového veku mužov a žien s tým, že sa v nich v zásade perspektívne počíta s vyrovnaním vekovej hranice mužov a žien.

Starostlivosť žien o dieťa, resp. invalidného príbuzného je najčastejším dôvodom prerušenia zamestnania žien, ktoré z tohto dôvodu ľažšie „spĺňajú“ požiadavky určitej doby zamestnania pre vznik nároku na plný dôchodok. Z tohto dôvodu v mnohých štátoch Európskej únie platí pre ženy nižší počet „prispevkových rokov“ (napr. Belgicko, Veľká Británia).

Starostlivosť o deti, resp. invalidného člena rodiny je potenciálnym diskriminačným javom aj pri výpočte dôchodku na základe započítania príjmu, najmä v súvislosti s rozširovaním doby započítavania relevantného príjmu pre výpočet dôchodku (ako napr. vo Francúzsku a Portugalsku).

5. Odstránenie nivelizácie v dôchodkovom zabezpečení

Nivelizácia nielen sociálnych príjmov vo všeobecnosti znamená stratu, resp. zníženie motivácie osobnej participáciou, zvýšeným úsilím dosiahnuť určitú príjmovú úroveň. Na druhej strane však treba uviesť, že výraznejšia príjmová diferenciácia zvyšuje diferenciáciu spoločnosti, nielen čo sa týka príjmov.

Relácia priemerných dôchodkov k priemernej mzde je nasledovná:

Relácia výšky SD k priemernej mzde (v %)	1994	1995	1996	1997
brutto	48,4	46,1	45,7	44,7
netto	58,7	56,6	56,7	55,8

Nivelizácia v dôchodkovom zabezpečení bola a je typická predovšetkým v zabezpečovacom dôchodkovom systéme, slovenské podmienky nevynímajúc. Statický charakter výpočtu dávok dôchodkového zabezpečenia napriek ich prispôsobovaniu formou

- zvyšovania dôchodkov (najmä vo vzťahu k príjmom zo závislej, ekonomickej činnosti a rastu životných nákladov, resp. cien, prípadne z dôvodu inflácie) a

- úpravy dôchodkov (vo vzťahu k úrovni skôr priznaných dôchodkov)

„sa snaží“ vyrovnáť aspoň čiastočne s nivelizáciou, čo však môže mať len dočasný charakter.

Dnešný systém dôchodkového zabezpečenia prehíbil, resp. prehľubuje dôchodkovú nivelizáciu spôsobenú

1. zákonnou úpravou najvyšších výmer dôchodkov a úrovne jediných zdrojov príjmu

Jediný zdroj príjmu, najvyššia výmera dôchodkov a priemerná výška dôchodku (v Sk)

Rok	jediný zdroj príjmu	najvyššia výmera dôchodkov	priemerná výška dôchodkov (vrátane krátených pre súbeh)	priemerná nominálna mzda v NH
1989	1 000	3 800	1 432	3 142
1990	1 200		1 550	3 281
1991	1 440		1 884	3 770
	1 580			
1992	1 760		2 058	4 543
1993	1 980	4 100	2 367	5 379
		4 350		
1994	2 180(ŽM)	4 660	2 852	6 339
1995	2 507(1,15 ŽM)	5 040	3 102	7 195
1996		5 650	3 479	8 154
1997	2 772	6 220	3 846	9 226
1998	3 300(1,1 ŽM)	6 718		

2. systémom zvyšovania a úprav dôchodkov premietajúcich sa do reálnej úrovne dôchodkov

Reálna úroveň starobných dôchodkov sa vyvíjala takto:

	1989	1994	1995	1996	1997
priemerná hodnota	1544	3049	3320	3727	4124
nominálna	100	197,5	215,0	241,4	267,1
reálna	100	70,1	72,5	77,7	80,5

Poistný systém je nástrojom na eliminovanie tohto javu, aj keď zrejme nie absolútneho, najmä vo vzťahu k rastu životných nákladov (a po jeho zavedení ostáva na riešenie celá skupina už priznaných dôchodkov).

6. Systém zvyšovania dôchodkov

Systém zvyšovania dôchodkov je neoddeliteľnou súčasťou všetkých európskych štandardných dôchodkových systémov a je podmienený (naprieč existenciou poistného systému)

1. príjmovou úrovňou relevantnou pre výpočet dôchodkov,
2. stavom rastu inflácie, cien, či životných nákladov.

Priestupy k zvyšovaniu dôchodkov či už v poistnom alebo zabezpečovacom systéme môžu byť rôzne. Môžu sa pohybovať od automatického zvyšovania po zvyšovanie na základe rozhodnutia štátneho orgánu. Ani jeden z uvedených prístupov nie je zrejme ideálny: automatické zvyšovanie v poistnom systéme (založenom na priebežnom financovaní) je sice logické, ale je tu nebezpečenstvo narušenia solventnosti tohto systému vzhľadom na jeho závislosť nielen od zdrojových vstupov, ale aj výstupov, kde jedným z významných činiteľov je demografická štruktúra obyvateľstva (počet pôberateľov dôchodkov). Čo sa týka štátnomocenského rozhodovania pri zvyšovaní dôchodkov, ak ide o poistný dôchodkový systém, možno, vzhľadom na charakter rozhodnutia, vniest do tohto systému nesystémovosť, resp. možno tento prístup politicky využiť či zneužiť. Tento moment je relevantný aj pri zvyšovaní dôchodkov v zabezpečovacom systéme. Zabezpečovani systém si okrem toho môže ľahko dovoliť automatické zvyšovanie dôchodkov, čo je podmienené najmä značne obmedzenými

zdrojovými možnosťami financovania tohto systému (často na úrovni „zvyškového“ financovania).

Zvyšovanie dôchodkov zavedené u nás v roku 1991 možno považovať za výrazne progresívny prvok v systéme dôchodkového zabezpečenia, aj keď vzhľadom na zachovanie statického výpočtu dôchodkov, absenci transparentnejšieho vzťahu medzi výškou dôchodku a platením poistného stratilo do určitej miery svoj dynamický charakter a stáva sa s pribúdajúcimi rokmi od prijatia zákona č. 46/1991 Zb. o zvyšovaní dôchodkov ťažkopádnym a menej logickým.

Doposiaľ bolo zrealizovaných od roku 1990 spolu 11 zvýšení (10 zvýšení od prijatia zákona č. 46/1991 Zb.) a 5 úprav dôchodkov, ktoré sa zvyšovali nepravidelne, striedavo alebo súčasne podľa rastu životných nákladov alebo priemernej mzdy.

Zvyšovanie a úprava dôchodkov

Rok	zvyšovanie		úprava
	%	abs	
1991	/	/	-
1991	-	/	-
1992	-	/	-
1993	/	/	-
1993	/	-	-
1994	-	-	/
1994	/	/	/
1995	/	-	/
1996	/	-	-
1996	-	-	/
1997	/	-	-
1998	/	-	/

Zvyšovanie dôchodkov, tak ako bolo zavedené v roku 1991 (s malými úpravami), ukázalo za čas svojho uplatňovania určité slabé miesta (napriek zaužívanému pojmu o valorizácii dôchodkov nejde o valorizáciu v pravom slova zmysle, ale o zvyšovaní dôchodkov tak, ako to upravuje zákon o zvyšovaní dôchodkov):

1. časová neurčitosť a nepravidelnosť zvyšovania dôchodkov po naplnení zákonom ustanovených podmienok,
2. oslabenie obligatórnosti zvyšovania dôchodkov k rastu životných nákladov a

rastu priemerných miezd (možné odchýlky),

3. zablokovanie jednotlivých typov zvyšovania dôchodkov trojmesačnou lehotou,

4. ľažkopádlosť systému zvyšovania dôchodkov vzhľadom na jeho realizáciu vždy osobitným zákonom.

Čo sa týka možnosti využitia skúseností so zvyšovaním dôchodkov, toto je v štátach Európskej únie riešené diferencovaným spôsobom, v zásade jedenkrát ročne v závislosti od rastu (vývoja) miezd alebo rastu cien, a to v jednotlivých štátach nasledovne:

Štát	časová periodicitá	kritérium, resp. mechanizmus
Belgicko	-	o 2 % podľa rastu maloobchodného cenového indexu (rast o 2 %)
Dánsko	1x ročne	automatický vývoj miezd
Nemecko	-	vývoj miezd
Grécko	-	rast penzií obč. zamestnancov
Španielsko	na začiatku roka	rast indexu spotrebiteľských cien
Francúzsko	k 1 januáru	koeficient rastu
Írsko	1x ročne	-
Talianosko	1x ročne	vývoj životných nákladov
Luxemburg	-	index cien – automaticky rast miezd – zákonom
Holandsko	k 1. januáru a k 1. júlu	vývoj zmluvných miezd
Rakúsko	k 1. januáru	vývoj čistej mzdy
Portugalsko	1x ročne	inflácia – rozhodnutie vlády
Fínsko	1x ročne	vývoj životných nákladov
Švédsko	1x ročne	vývoj cien
Veľká Británia	najmenej 1x ročne	pohyb všeobecnej úrovne cien

7. Vykonávanie dôchodkového zabezpečenia verejnoprávnou inštitúciou

V čase nástupu razantnejšej transformácie dôchodkového zabezpečenia, najmä v súvislosti s novým systémom financovania dôchodkového zabezpečenia, sa začala riešiť aj otázka inštitucionálneho zastrešenia vykonávania dôchodkového zabezpečenia.

Zriadenie verejnoprávej inštitúcie (Národnej poistovne) bolo prejavom uplatnenia principu demokratizácie vykonávania sociálneho zabezpečenia a spravovania prostriedkov na sociálne zabezpečenie tými, ktorí sú jeho účastníkmi. Napriek narušeniu koncepcnosti a systémovosti tohto riešenia (z hľadiska obsahovej náplne budúceho sociálneho poistenia), ktoré sa prejavilo následnou reparáciou tohto kroku formou zrušenia Národnej poistovne a zriadenia Sociálnej poistovne, ako aj Všeobecnej zdravotnej poistovne išlo z hľadiska verejnoprávnosti tejto inštitúcie o krok dopredu v ponímaní vykonávania dôchodkového zabezpečenia (sociálneho zabezpečenia) a spravovania prostriedkov na sociálne zabezpečenie.

Absencia všeobecnej zákonnej reglementácie o verejnoprávej inštitúciu a zvolenie špeciálnych právnych úprav na ich konštituovanie a fungovanie vytvára súčasť priestor pre špecifikáciu a individualizáciu ich činností, na druhej strane vytvára priestor pre niektoré anomálie, ktoré sa prejavili aj v čase konštituovania verejnoprávnej inštitúcie na vykonávanie časti sociálneho zabezpečenia, ako sú, resp. boli

- kumulácia niekoľkých právnych subjektív v jednej inštitúciii,
- účasť na samospráve vykonávania sociálneho zabezpečenia a vykonávania dozoru nad týmto výkonom,
- systém dvojstupňového rozhodovania v jednom právnom subjekte, a pod.

Niektoré anomálie neboli odstránené ani v priebehu takmer päťročnej existencie verejnoprávnych inštitúcií v sociálnej sfére a "čakajú" na doriešenie v období ďalšej transformácie.

Systém vykonávania dôchodkového zabezpečenia môže mať rôzny charakter.
Možno ho vykonávať prostredníctvom

1. štátnych orgánov (v zásade ide o zabezpečovacie systémy, hoci ani poistné systémy nie sú výnimkou - vid Česká republika),
2. verejnoprávnych inštitúcií,
3. súkromnoprávnych inštitúcií.

Kedže spravidla najde len o vykonávanie dôchodkového zabezpečenia, ale aj o spravovaní prostriedkov, charakter tejto inštitúcie v zásade aj predurčuje vzťah štátu k solventnosti takejto inštitúcie, aj keď garantovanie nárokov štátu v základnom systéme dôchodkového zabezpečenia by malo byť v zásade akceptované (závisí to od ústavnej a zákonnej reglementácie a charakteru štátnej politiky) bez ohľadu na charakter subjektu, ktorý dôchodkový systém spravuje a vykonáva.

8. Štruktúra dávok dôchodkového zabezpečenia

Dnešný systém dôchodkového zabezpečenia zahŕňa deväť druhov dôchodkov. Z danej štruktúry možno z hľadiska charakteru považovať za systémové dávky budúceho dôchodkového poistenia len dôchodok starobný (s obdobným charakterom je dôchodok za výsluhu rokov), invalidný, čiastočný invalidný, vdovský, vdovecký a sirotiský dôchodok. Ďalšie dôchodky a dávky „čakajú“ na svoju transformáciu, zrušenie alebo „dožitie“.

Štruktúra dôchodkových dávok

	Dnešný systém dôchodkového zabezpečenia	Budúci systém dôchodkového poistenia
	systémové dávky:	
[]	1. starobný dôchodok	1. starobný dôchodok
[]	2. dôchodok za výsluhu rokov	2. pomerný starobný dôchodok
[]	3. invalidný dôchodok	3. predčasný starobný dôchodok
[]	4. čiastočne invalidný dôchodok	4. invalidný dôchodok
[]	5. vdovský dôchodok	5. čiastočný invalidný dôchodok
[]	6. vdovecký dôchodok	6. vdovský dôchodok
[]	7. sirotiský dôchodok	7. vdovecký dôchodok
[]	8. dôchodok manželky	8. sirotiský dôchodok
[]	9. sociálny dôchodok	
	nesystémové dávky:	
[]	1. zvýšenie dôchodku pre bezvládnosť	
[]	2. podpora pri narodení dieťaťa (do 1. 1. 1999)	
[]	3. pohrebné (do 1. 1. 1999)	
[]	4. kúpeľná starostlivosť	
[]		
[]		
[]		
[]		
[]		

Vyššie vymenované systémové dávky dnešného dôchodkového zabezpečenia sú vlastné aj štandardným dôchodkovým systémom v krajinách Európskej únie, aj keď sú niekde modifikované; zodpovedajú tiež štandardom Medzinárodnej organizácie práce.

Transformácia dôchodkového zabezpečenia na dôchodkové poistenie si vyžiada transformáciu tak systémových, ako aj nesystémových dávok.

Reálne existujúce systémové dávky dôchodkového zabezpečenia, t.j. dôchodky, sa budú musieť začleniť do štruktúry dávok dôchodkového poistenia, čo si vyžiada zrejme náročný prístup vysporiadania sa s týmito dávkami vzhľadom na diferencované prístupy ku konštrukcii týchto dávok. Začlenenie by malo byť realizované za podmienky zabezpečenia úrovne zodpovedajúcej úrovni dávok v novom systéme.

Transformácia ďalších dávok do iných podsystémov (pilierov) dôchodkového zabezpečenia už v zásade prebieha (podpora pri narodení dieťaťa, pohrebné) a tieto dávky by mali byť pretransformované (aj čo sa týka konštrukcie) do nových podsystémov.

Problematickejšie je vysporiadanie sa s dávkami, ktoré sa v novom systéme nebudú vyskytovať a u ktorých sa bude musieť zvoliť cesta zrušenia alebo „dožitia“ s tým, že by vyriešenie tejto otázky nemalo mať charakter újmy, resp. neodôvodnej preferencie medzi prijemcami dávok.

9. Zavedenie a rozvinutie doplnkového dôchodkového poistenia

Štandardné systémy dôchodkového zabezpečenia (poistenia), resp. dôchodkové schémy sú vnútorme štrukturované do niekoľkých pilierov (častí). V zásade sa vytvára priestor pre

a) obligatórnú a dobrovoľnú účasť na dôchodkovom zabezpečení (poistení) garantovaná (do určitej úrovne) štátom,

b) dobrovoľnú skupinovú, ako aj individuálnu účasť na dôchodkovom pripoistení podporovanú štátom,

c) dobrovoľnú účasť na komerčnom dôchodkovom poistení (pripoistení) umožňovanej štátom.

Základný (obligatórny) systém je spravidla dopĺňaný pripoľovacími, dobrovoľnými (fakultatívnymi) doplnkovými schémami, ktoré svojou konštrukciou v zásade odľahčujú štátны (verejný) systém, minimalizujú princíp sociálnej solidarity tohto systému, avšak zvýrazňujú osobnú participáciu a zodpovednosť každého za vlastné zabezpečenie v starobe, chorobe a pri strate živiteľa a zvyšujú úroveň zabezpečenia občana v starobe.

Pritom doplnkové dôchodkové poistenie je povinné vo Francúzsku, v Holandsku pre zamestnancov súkromného sektoru a verejných zamestnancov, vo Veľkej Británii okrem tých, ktorí sú začlenení do dobrovoľného profesného poistenia a v Nemecku pre zamestnancov verejného sektoru (čo odzrkadluje aj podiel základného a doplnkového systému). Doplnkové dôchodkové schémy nemajú nahradíť verejný sektor priamo, ale majú umožniť zamestnaneckým skupinám určitý doplnok k ich štátnej (verejnej) pomoci, ak o to majú záujem. Predpokladá sa zníženie tlaku na štátnej (verejnej) schémy.

Doplnkové dôchodkové schémy sú štandardnou súčasťou dôchodkových schém na celom svete. V štátoch Európskej únie sú to v zásade všetky štáty, ktoré okrem základného systému dôchodkového zabezpečenia „ponúkajú“ poistením fakultatívne, ale aj obligatórne formy doplnkového dôchodkového poistenia, resp. dôchodkového pripoistenia, ktoré sú rešpektované aj pri zachovaní práv a nárokov podľa smerníc a nariadení Európskej únie (Nariadenie č. 1408/71). Relácia zabezpečenia zo základného a doplnkového systému je diferencovaná.

Relácia dôchodku (základného aj doplnkového) ku mzde (hrubému príjmu) pre priemerných pracovníkov je vo vybraných štátoch Európskej únie takáto:

štát	celková relácia	systém	
		základný	doplnkový
Francúzsko	70	50	20
Nemecko	75	50	25
Holandsko	70	40	30
Švédsko	65 - 70	55 - 60	10
Veľká Británia	60	40	20

Proklamovanie princiápu zavedenia doplnkových dôchodkových schém ešte v čase začiatku transformácie dôchodkového zabezpečenia vychádzalo zrejme

- z medzinárodných poznatkov, informácií a skúseností,
- z dosiahnutia len určitej úrovne (resp. aspoň len zachovania doterajšej úrovne) základného systému dôchodkového zabezpečenia,
- z poskytnutia určitého priestoru pre náhradu zrušených profesionálnych preferencií v základnom systéme dôchodkového zabezpečenia (týmto sa predovšetkým a takmer exkluzívne zdôvodňovalo zrušenie pracovných kategórií).

Transformácia dôchodkového zabezpečenia, predovšetkým základného systému dôchodkového zabezpečenia „predbehla“ prijatie zákona o doplnkovom dôchodkovom poistení (ktorý „zaostal“ za zrušením pracovných kategórií o tri a pol roka). Odhliadnuc od spolitizovania zavedenia tohto systému (udelenie povolenia patrí do právomoci vlády Slovenskej republiky, pričom experti zo zahraničia odporúčali zriadenie odborového orgánu na posúdenie vhodnosti a pripravenosti žiadateľov o zriadenie doplnkovej dôchodkovej poisťovne na vykonávanie tohto systému), už samotný názov - má ísť o doplnok niečoho - t.j. základného systému, ktorý bol a je „neznámou“, napriek značnému počtu pracovných verzií návrhov zákona o sociálном poistení. Túto skutočnosť možno považovať za značný systémový (koncepcný) nedostatok v transformovaní systému sociálneho zabezpečenia.

Skúsenosti z doterajšej aplikácie zákona o doplnkovom dôchodkovom poistení, aj keď veľmi skromné, signalizujú určité požiadavky na dotvorenie tohto systému, nakoľko fakultatívnosť na strane zamestnávateľov aj zamestnancov je sice prejavom demokraticnosti tohto systému, ale na strane zamestnancov pri absencii záujmu zamestnávateľa sa stáva neprekonateľnou bariérou pri vstupe do tohto systému. Rovnako vylúčenie určitých skupín subjektov (zamestnancov rozpočtových a príspevkových organizácií a samostatne zárobkovo činných osôb) pri v súčasnosti rovnakej možnosti (nemodifikovanej) účasti na základnom systéme dôchodkového zabezpečenia znevýhodňuje týchto občanov na účasti na dôchodkovom zabezpečení (rovnosť pred zákonom). To sú len počiatokné postrehy súvisiace so vstupom do doplnkového dôchodkového systému (tie ďalšie sa budú zrejme s rozvojom tohto systému kryštalizovať); po koncepcnej systémovej stránke by však mala byť jasná predstava o možnosti vstupu do tohto systému čo najširšieho okruhu ekonomickej aktívnych občanov s ekonomickým významom nielen pre nich samých, ale pre celú ekonomiku Slovenska (vzhľadom na dlhodobú disponibilnosť s prostriedkami z takto získaných zdrojov), nie

však hazardovanie s uloženými finančnými prostriedkami (súvisí to s celkovým finančným zabezpečením a fungovaním dôchodkového systému vo všetkých troch zložkách - základného, doplnkového, aj komerčného systému dôchodkového poistenia).

10. Definovanie postavenia štátu v sociálnom zabezpečení vrátane dôchodkového systému

V súčasnosti štát pôsobí na niekoľkých úrovniach, resp. v niekoľkých rovinách:

1. ako platiteľ poistného za určité skupiny osôb,
2. ako platiteľ nesystémových dávok dôchodkového zabezpečenia,
3. ako prispievateľ do systému dôchodkového zabezpečenia,
4. ako orgán dozoru,
5. ako garant solventnosti systému,
6. ako jeden zo „spoluúčastníkov“ systému,

pričom názory na jeho postavenie stále kryštalizujú.

V zásade by nemal byť problém o predstave postavenia štátu ako jedného z platiteľov príspevkov za určité skupiny osôb. Rovnosť pred zákonom by mala byť ústrednou, rezonujúcou myšlienkom. Iná je otázka určenia okruhu subjektov, za ktoré bude a chce štát platiť poistné. Malo by ísť o prípady spoločensky akceptovateľné, t.j. akceptovateľné z pohľadu celospoločenskej, občianskej solidarity. Je vecou štátu, aby právne reglementoval okruh týchto subjektov. Rovnaké postavenie štátu pri platení poistného by v takomto prípade neohrozilo výraznejšie solventnosť systému.

Nesystémové dávky dôchodkového zabezpečenia (takto označované od roku 1992) sú „archou“ štátu od zavedenia nového systému financovania v sociálnom zabezpečení. Nemali by preto tiež ohrozovať solventnosť systému. Na druhej strane akceptujúc myšlienky zavedenia poistného systému v dôchodkovom zabezpečení by okruh nesystémových dávok mal postupne „dožívať“ (so zavedením systému sociálneho poistenia), resp. mal by byť presunutý do iného piliera sociálneho zabezpečenia, ak by štát mal záujem riešenie niektorých životných situácií prostredníctvom týchto dávok zachovať (bezvládlosť, sociálne dôchodky, dôchodok manželky) alebo by sa mal zrušiť. Proces transformácie niektorých dávok dôchodkového zabezpečenia na štátne sociálne dávky (podpora pri narodení dieťaťa, pohrebné) zodpovedá tejto myšlienke.

Štát vstupuje zatiaľ do tohto systému aj prispevkami zo štátneho rozpočtu, a to na zvýšenie dôchodkov z dôvodu rastu životných nákladov. Toto v zásade zodpovedá aj princípu zachovania, resp. zabezpečenia primeranosti hmotného zabezpečenia v starobe, pri nespôsobilosti pracovať (v dôchodkovom zabezpečení dlhodobej) a pri strate živiteľa. V tejto podobe bol zavedený vstup štátu na začiatku transformácie financovania dôchodkového zabezpečenia. Dnes je tento prístup modifikovaný - či deformovaný tak, že je podmienený nemožnosťou Sociálnej poisťovne (zrejmé z hľadiska jej finančnej solventnosti) kryť výdavky na takéto zvýšenie dôchodkov z poistného. Nový systém dôchodkového poistenia sa musí vysporiadať aj s touto otázkou.

Prostredníctvom orgánu dozoru (štát má pritom možnosť podieľať sa na spravovaní dôchodkového zabezpečenia) prislúcha štátu vykonávať kontrolu hospodárenia Sociálnej poisťovne, a tým vytvárať priestor pre odôvodnené garantovanie solventnosti systému dôchodkového poistenia. (O rozsahu garantovania solventnosti viď vyššie).

Finančné vstupy štátu do dôchodkového zabezpečenia v štátoch Európskej únie je v prevažnej väčšine prípadov založený na prispevkovom systéme (platení poistného) so štátnej podporou (alebo bez nej):

štát	príspevky	dane	štátnej podpory
Belgicko	/		/
Dánsko	-	/	-
Nemecko	/	-	/
Grécko	/	-	/
Španielsko	/	-	/
Francúzsko	/	/	-
Írsko	/	-	/ (deficit)
Talianosko	/	-	/
Luxemburg	/	-	/ (adm.)
Holandsko	/	-	/
Rakúsko	/	-	/ (straty)

Portugalsko	/	-	-
Fínsko	/	-	/ (deficit, špecif. d.)
Švédsko	/	/	-
Veľká Británia	/	/	-

11. Solventnosť systému – spôsob financovania dôchodkového poistenia

a) Zvyšovanie prispevkovej zaťaženosťi – zvýšenie sadzieb

V súvislosti so zavedením nového systému financovania dôchodkového zabezpečenia výraznejšie do popredia vystúpila aj otázka solventnosti systému dôchodkového zabezpečenia a otázka prispevkovej zaťaženosťi občana. Aj keď ide o technicky najjednoduchšiu zmene na ovplyvnenie solventnosti systému, doposiaľ získané poznatky nabádajú nezvyšovať prispevkové zaťaženie, a tak je potrebné riešiť otázku solventnosti iným spôsobom.

b) Zvyšovanie dôchodkového veku

Hľadanie možností zabezpečiť solventnosť systému je jednou z úloh, resp. problémov, ktorý je vlastný v zásade všetkým štátom Európskej únie, napokolko sa v týchto štátoch očakáva „časovaná demografická bomba“. Podľa očakávaného vývoja podiel populácie 65-ročnej a staršej na celkovom počte obyvateľstva v štátoch Európskej únie sa bude vyvíjať takto:

1995: 15 %

2005: 26 %

2015: 30 %

2025: 35,5 %; (Talianosko 40 %), pričom počet pracujúcich na jednu osobu 65-ročnú a staršiu bude

v r. 1995: 4 – 5 pracujúce osoby/ 1 osobu 65-ročnú a staršiu

Systém budúceho financovania závisí predovšetkým od

- a) demografického vývoja,
- b) zamestnanosti a nezamestnanosti.

Očakáva sa, že v Slovenskej republike bude vývoj podielu 60-ročných a starších mužov a 55-ročných a starších žien na celkovej populácii takýto:

1995: 17,3
2000: 17,2
2005: 17,8
2010: 19,3
2015: 20,9

Aj keď vývoj na Slovensku nemá takú nepriaznivú prognózu, aká je v štátach Európskej únie, v súvislosti s transformáciou celého systému sociálneho zabezpečenia je požiadavka súvisiaca so zabezpečením solventnosti systému rovnako akútnej. Jedným z často „ponúkaných“ riešení je zvyšovanie dôchodkového veku ako opatrenie, ktoré by mohlo znížiť počet ľudí odchádzajúcich do dôchodu.

Od roku 1990 rastie v štátach Európskej únie počet dôchodcov odchádzajúcich z trhu práce a je ich dnes viac ako sa rodí detí. Okrem toho klesá účasť najmä mladých ľudí pod 25 rokov na trhu práce (54,3 % v roku 1980 na 45,7 % v roku 1994).

Tieto skutočnosti ovplyvňujú aj úvahy o hranici dôchodkového veku. V roku 1995 v siedmich členských štátach veková hranica pre odchod do dôchodu bola 65 rokov, Dánsko malo vekovú hranicu 67 rokov, v Taliansku je 57-62 a perspektívne bude 60-65 rokov. V roku 1995 v štyroch členských štátach mali ženy vekovú hranicu pre odchod do dôchodu 65 rokov, v Belgicku 60-65 rokov. V budúcnosti by mala vzrásť veková hranica žien na 65 rokov v Nemecku, Rakúsku, Portugalsku a vo Veľkej Británii a malo by zostať len Taliansko s diferencovaným dôchodkovým vekom mužov a žien.

Dôchodkový vek v štátach Európskej únie možno znázorniť nasledovne:

	Muži	Ženy	Poznámka
Belgicko	60 - 65	60 - 65	
Dánsko	67	67	
Nemecko	65	63	(2001 - 2012 - ženy 65 r.)
Grécko	do 1.1.1993 65 po 1.1.1993 65	60 65	
Španielsko	65	65	
Francúzsko	60	60	
Írsko	65 (66)	65 (66)	
Taliansko	62 (65)	57 (60)	(2008 - 57 - 65 r.)
Luxembursko	65	65	
Holandsko	65	65	
Rakúsko	65	60	(2024 - ženy 65 r.)
Portugalsko	65	62	(od roku 1994 - vyrovnanie)
Fínsko	65	65	
Švédsko	65	65	
Veľká Británia	65	60	(2010 - 2020 - 65 r.)

Starnutie populácie na jednej strane a tendencie zvyšovania dôchodkového veku ovplyvňujú situáciu na trhu práce, avšak môžu „odfahčiť“ systém dôchodkového poistenia; preto je zaujímavá informácia o možnostiach súbehu poberania starobného dôchodu a vykonávania zamestnania, otázka predčasného odchodu do dôchodu alebo „odloženia“ odchodu do dôchodu.

Súbeh starobného dôchodku a príjmu zo zárobkovej činnosti je v štátoch Európskej únie možný, čo dokumentujú tieto informácie:

štát	súbeh nie je možný	súbeh je možný	základná podmienka súbehu
Belgicko	-	/	prijem (redukcia)
Dánsko	-	/	prijem (redukcia)
Grécko	-	/	redukcia
Španielsko	SZČO zamestnanci	-	-
Francúzsko	-	/	zamestnávateľ
Írsko	retirement pension	old pension	-
Taliansko	časť dôchodkov	/	prijem (výška)
Luxemburg	-	/	predčasný - prijem
Holandsko	-	/	prijem (výška)
Rakúsko	-	/	prijem (redukcia)
Portugalsko	-	/	-
Fínsko	-	/	predčasný - osob.
Švédsko	-	/	-
Veľká Británia	-	/	-

Z uvedených informácií vyplýva, že určitými obmedzeniami pri súbehu je:

- neprekročenie určitej hranice príjmu (v prípade prekročenia dochádza k redukcii dôchodku),
- neprekročenie určitej hranice výšky dôchodku,
- osobitné podmienky pre súbeh „predčasných“ starobných dôchodkov s príjomom zo

zárobkovej činnosti.

c) Zvýšenie (predĺženie) doby platenia príspevkov

Riešenie v zabezpečení solventnosti dôchodkového systému možno hľadať v zvyšovaní doby zamestnania, resp. doby platenia príspevkov pri zachovaní vekovej hranice pre odchod do dôchodku, k čomu sa už v jednotlivých štátoch Európskej únie pristupuje.

Napr. vo Francúzsku doba platenia príspevkov na dosiahnutie maxima výšky dôchodku (t. j. 50 % rozhodujúcej mzdy) sa zvýšila zo 150 štvrt'rokov na 160 štvrt'rokov, t. j. na 40 rokov (do roku 2003-21 za každý chýbajúci rok sa dávka zníži, v niektorých kategóriách je zasa počet príspevkových rokov irelevantný).

V mnohých štátoch sa vyžaduje platenie príspevkov počas celej pracovnej kariéry. Nesplnenie tejto povinnosti neznamená absolútnu stratu práva na penziu, ale spravidla redukciu jej výšky.

Možno uviesť, že pretrváva rozdiel v jednotlivých štátoch Európskej únie v počte požadovaných rokov platenia príspevkov na plnú penziu, ktoré sa pohybujú medzi 35 rokmi (v Španielsku a Grécku) a 48 rokmi (v Írsku).

Kde sa dôchodky vzťahujú na príjmy a vypočítavajú z celoživotného zárobku, znižujú sa nielen pri menšom počte rokov, ale aj pri práci na kratší pracovný čas. V niektorých štátoch sa umožňuje dobrovoľne doplatiť príspevky za prerušenie zamestnania, avšak často len vtedy, keď sa platia v čase, keď je zamestnanie prerušené.

V niektorých štátoch je nárok (právo) na dôchodok spojené s občianstvom (Holandsko, Švédsko, Fínsko, Dánsko), penzie sú financované prostredníctvom všeobecných daní, a nie prostredníctvom príspevkov - poskytuje sa však vo výške základnej mzdy na minimálnej úrovni. V týchto štátoch existujú doplnkové schémy založené na príjme.

V štátoch Európskej únie sa tiež rešpektujú určité doby, ktoré sa hodnotia ako doby zamestnania, počas ktorých sa však príspevky neplatia, resp. platí za tieto doby príspevky štát, napr.:

Belgicko: prerušenie kariéry sa započítava ako príspevková doba na dôchodkové účely do 36 mesiacov, ak je dieťa mladšie ako 6 rokov a v ostatných prípadoch 12 mesiacov. V prípade dočasnej starostlivosti o chorého sa započítavajú len 2 mesiace. Pri prerušení zamestnania na dlhšiu dobu možno

platíť dobrovoľné príspevky, ale len pri starostlivosti o dieťa mladšie ako 6 rokov a ak sa platili príspevky najmenej 12 mesiacov pred prerušením kariéry (príjmu).

Grécko: závisí od dobrovoľného platenia príspevkov (existuje možnosť žien odchodu do dôchodku vo veku 55 rokov (plná penzia) alebo 50 rokov (redukovaná penzia) pri starostlivosti o malé alebo postihnuté dieťa, ak splnila podmienku zamestnania 18 rokov a 4 mesiace.

Nemecko: 3 roky starostlivosti o dieťa, ktoré sa narodilo po januári 1992 (1 rok pre tie deti, ktoré sa narodili skôr).

Luxemburg: štát platí príspevky za čas starostlivosti o malé dieťa 24 mesiacov (48 mesiacov, ak sú 2 deti alebo postihnuté dieťa), ak osoba bola najmenej 12 mesiacov pred pôrodom poistená; okrem toho, keď sa jeden z rodičov stará o jedno alebo viac detí mladšie ako 6 rokov (alebo 18 rokov, ak je dieťa na 50 % postihnuté) alebo ak sa stará o dospelú osobu, ktorá potrebuje starostlivosť, môže sa táto doba započítať do 40 požadovaných rokov na plnú penziu.

Portugalsko: pri prerušení práce existuje dobrovoľná poistná schéma; avšak doplnkovú sociálnu penziu možno vyplácať, ak konečná príspevková penzia klesne pod ustanovenú minimálnu výšku.

Rakúsko: každý rok rodičovskej dovolenky, za ktorú sa platia dávky, sa rovná jednému roku príspevku na dôchodok. Ak sa niekoľký ročník stará o postihnuté dieťa, môže platiť dobrovoľné príspevky v zníženom rozsahu (sudzobách), avšak žiadne výhody nemajú tí, ktorí sa starajú o dospelú osobu.

Talianosko: možno dobrovoľne platiť príspevky.

Veľká Británia: existuje tiež dobrovoľné platenie príspevkov, keď príjmy v zdaňovacom roku nie sú dostatočné na penziu.

d) Zniženie počtu ľudí odchádzajúcich do dôchodku

Zniženie počtu ľudí, ktorí odchádzajú do dôchodku, môže značne ovplyvniť solventnosť systému.

Aj keď oficiálny dôchodkový vek mužov bol 65 rokov a viac vo väčšine štátov Európskej únie, až 52 % mužov vo veku 60 - 64 rokov odchádzalo do dôchodku (len v Írsku a vo Veľkej Británii menej ako 40 %). Okrem Portugalska, kde sa vykazuje stabilná proporcia a Veľkej Británii, kde percento povahy klesá, je tendencia nárastu tohto podielu. Vo vekovej hranici pod 60 rokov až 17 % z 55 - 59 ročnej skupiny mužov odchádza do dôchodku; pričom v Taliansku 32 %, v Belgicku 29 %, vo Francúzsku 25 %, vo Veľkej Británii 4 %, v Írsku 9 %.

Skorší odchod do dôchodku je riešený v jednotlivých štátoch Európskej únie takto:

	štát	riešenie	veková hranica	poznámka
	Belgicko	-	-	-
	Dánsko	/	60 - 67	redukcia prac. hodín
	Nemecko	/	M: 63 (60) Ž: 60 M: 60	podľa času poistenia, redukcia penzie
	Grécko	/	M: 60 Ž: 55 M: 62 Ž: 57	namáhavá, nezdravá práca redukcia penzie
	Španielsko		60 (1967)	redukcia penzie
	Francúzsko	-	-	-
	Írsko	/	55 - 66	starší nezamestnaní
	Talianosko	/	5 rokov pred dôchod.	ek. ťažkosti zamestnávania
	Luxembursko	/	60 57	podľa času poistenia redukcia penzie
	Holandsko	-	-	-
	Rakúsko	/	M: 60 Ž: 55	nezamestnanosť dlhá doba poistenia

Portugalsko	/	60	nezamest. prac.
		55	ťažká, nezdravá práca
Fínsko	/	60	redukcia
		60 - 64	nezam. s podporou
		58 - 64	skrát. prac. čas
			pokles príjmu
			od neho závisí penzia
Švédsko	/	60	redukcia penzie
		60 - 64	redukcia práce
			skrát. prac. čas.
Veľká Británia	-	-	-

Na druhej strane zamestnanie po dovršení dôchodkového veku môže tiež odlaďať dôchodkové poistenie, ale zasa zaťažiť trh práce. V štátoch Európskej únie sa výkon zamestnania po dovršení dôchodkového veku rieši takto:

štát	možnosť	vplyv na dôchodok
		zamestnania
Belgicko	-	-
Dánsko	-	-
Nemecko	/	po 65 r. + 0,5 % SD za kalend. mesiac
Grécko	-	-
Španielsko	/	+ 2 % za každý rok zamestnania
Francúzsko	/	od 65 r. + 2,5 % za štvrtroč poistenia
Írsko	-	-

Taliansko	/	nie viac ako 65 r. + 3-3,5 % podľa zam. (ročne)
Luxembursko	/	od 68 r. zvyšovanie podľa aktuárskych výpočtov
Fínsko	/	od 65 r. + 1 % za každý mesiac
Švédsko	/	do 70 r. odlož. penzia, po 65 r. + 0,7 % za kalendárny mesiac
Veľká Británia	/	maxim. 5 rokov + 7,5 % za každý rok odlož. odchodu do dôchodku

e) Redukcia škály vyplácaných dávok

Redukcia škály dávok vyplácaných v rámci dôchodkového zabezpečenia by mohla ovplyvniť (solventnosť) systému dôchodkového zabezpečenia (poistenia), avšak by sa mohli a asi by tomu aj tak bolo, zvýšiť nároky na ďalšie súčasti systému sociálnej ochrany.

f) Zmena základu, z ktorého sa dôchodky vypočítavajú.

Na solventnosť systému môže mať zásadný vplyv aj zmena základu, z ktorého sa vypočítavajú dôchodky, o čom svedčia aj spôsoby určenia základu na výpočet dôchodkov v niektorých štátoch Európskej únie

Francúzsko: 10 rokov zamestnania z 25 najvýhodnejších rokov;

Španielsko - zárobok z posledných 8 rokov práce;

Portugalsko - 10 rokov najlepšieho zárobku v posledných 15 rokoch práce;

Fínsko – zárobok zo 4 posledných rokov zamestnania;

Taliansko - počet započítateľných rokov pre dôchodok priemerného zárobku za posledných 10 rokov zamestnania.

g) Zniženie najvyšej hranice dôchodkov

Určitým, aj keď nie veľmi výrazným opatrením zvýšenia objemu prostriedkov na dôchodkové zabezpečenie, je napr. zniženie najvyšej hranice vyplácanej penzie (Fínsko).

h) Zohľadnenie dodatočných, resp. ďalších príjmov dôchodcov

Rovnako istou možnosťou na ovplyvnenie objemu prostriedkov potrebných na výplatu dôchodkov je zohľadnenie dodatočných, resp. ďalších príjmov dôchodcov (Dánsko, Holandsko).

i) Doplňkové dôchodkové poistenie

V súvislosti s odlažením základného – prvého piliera dôchodkového zabezpečenia (poistenie) možno riešenie jeho solventnosti vidieť v spoení budúcej penzie (dôchodku) s platením príspevkov, a nie s minulými príjmami (Talianko, Švédsko), čo je predovšetkým typické pre doplnkové dôchodkové schémy, t.j. presunúť väčšiu zodpovednosť na jednotlivca, a nie na štát.

j) Kapitalizačný systém financovania

Zavedenie kapitalizačného systému financovania namiesto priebežného financovania (pay as you go) je ďalšou z možností vyriešenia solventnosti dôchodkového systému. Vzhľadom na komplikovanosť zavedenia takého systému, resp. prechodu na takýto systém, možno uvažovať o čiastočnom prístupe k takému financovaniu, a to v doplnkovom dôchodkovom poistení, aj keď sa objavujú názory na zavedenie takého systému financovania aj do základného systému dôchodkového zabezpečenia.

IV. Medzinárodný pohľad na systém sociálnej ochrany dôchodkového poistenia v ňom

Štáty Európskej únie možno rozdeliť z hľadiska charakteru sociálnej ochrany do štyroch skupín:

1. skupina - zahŕňa škandinávske krajinu (Dánsko, Švédsko, Fínsko).

Sociálna ochrana sa tu chápe ako občianske právo; osobný rozsah sociálnej ochrany je univerzálny, každý je oprávnený na určité základné plnenie, ak nastane určitá sociálna udalosť; okrem toho zárobkovo činné osoby dostanú dodatočné dávky prostredníctvom zamestnanecích schém.

Z hľadiska financovania má dominantné postavenie financovanie prostredníctvom všeobecných daní.

Z organizačného (inštitucionálneho) hľadiska ide o jednotný administratívny systém štátu na centrálnej a aj miestnej úrovni. Mimo verejného „jadra“ sociálnej ochrany je poistenie v nezamestnanosti, ktoré je dobrovoľné a manažované odbormi (a silno podporované štatom).

2. skupina - zahŕňa Veľkú Britániu, Írsko.

Osobný rozsah je univerzálny, niektoré medzery existujú pre tých, ktorí sú na okraji alebo mimo trhu práce (Írsko).

Základná škála dávok je skromnejšia ako v škandinávskych štátoch. Častejšie sa využíva testovanie príjmov.

Z organizačného (inštitucionálneho) hľadiska ide o administratívny systém štátu; sociálni partneri sú len okrajovo zapájaní do politiky rozhodovania alebo manažmentu.

3. skupina - zahŕňa Nemecko, Francúzsko, štáty Beneluxu a Rakúsko.

V uvedených štátoch sa uplatňuje Bismarckovská tradícia osobného rozsahu viazaného na zamestnanosť a rodinné postavenie v systéme podpory príjmu.

Poistné princípy určujú výšku dávok.

Financovanie je založené prevažne na príspevkoch s diferencovanou reguláciou na diferencované zamestnanecí skupiny.

Napriek značnému rozšíreniu sociálneho poistenia sa toto dopĺňa vysoko rozvinutou schémou sociálnej pomoci.

Z organizačného (inštitucionálneho) hľadiska zohrávajú prvoradú administratívnu úlohu profesionálne fondy s vysokým zapojením sociálnych partnerov.

4. skupina - zahŕňa Talianko, Španielsko, Portugalsko, Grécko.

Ide o zmiešaný systém sociálnej ochrany: na jednej strane ide o Bismarckove príjmovovo udržované systémy s veľmi štedrými penzijnými formulami, na druhej strane

absentujú národné schémy penzijného minima.

Z organizačného (inštitucionálneho) hľadiska zamestnanecké fondy a sociálni partneri zohrávajú významnú úlohu v podpore príjmu.

Čo sa týka financovania, v poslednom čase je financovanie prostredníctvom všeobecných daní postupne nahradzанé príspevkami ako zdrojom financovania.

Systém dôchodkového zabezpečenia v jednotlivých členských štátach zapadá do príslušného typu systému sociálnej ochrany s touto charakteristikou:

1. Každý členský štát má vlastný systém dôchodkového zabezpečenia zapadajúci do systému sociálnej ochrany tohto-ktorého štátu.
2. Systém dôchodkového zabezpečenia (poistenia) je relatívne uzavretým systémom s vlastnými pravidlami fungovania.
3. Demografická štruktúra obyvateľstva a demografický vývoj sú jedným z rozhodujúcich činiteľov pre určenie úrovne dôchodkového zabezpečenia.
4. Súčasný stav (štruktúra) populácie vo všetkých štátoch Európskej únie nútí jednotlivé štáty
 - vysporiadať sa so „starnutím“ populácie (obyvateľstva) z hľadiska finančnej únosnosti systému dôchodkového zabezpečenia a zachovania určitej úrovne zabezpečenia,
 - vysporiadať sa so situáciou na trhu práce hľadiska úbytku pracovných sil v nízkych vekových kategóriách v dôsledku nepriaznivého demografického vývoja, ako aj s celkovou štruktúrou práceschopného obyvateľstva.
5. Zvyšovanie (úpravy) dôchodkov sú štandardným inštitútom (v niektorých štátoch automatickým) pre zachovanie úrovne dávok dôchodkového zabezpečenia, pričom mechanizmy zvyšovania sú rôzne a viažu sa v zásade na rast miezd alebo na rast cien, infláciu, resp. na rast životných nákladov.
6. Účasť štátu na financovaní základného systému dôchodkového zabezpečenia je takmer vo všetkých štátoch typickým znakom, pričom však je diferencovaná čo do rozsahu, spôsobu, aj foriem (od financovania celého systému prostredníctvom daní, až po krytie strát, deficitu, administratívny).

7. Všetky zásadné zmeny (zvyšovanie dôchodkového veku, „vyrovnanie“ dôchodkového veku mužov a žien) sa robia premyslene, postupne a s perspektívnym predviďaním budúceho vývoja.

V. Súčasný stav transformácie dôchodkového zabezpečenia v Slovenskej republike

Dôchodkové zabezpečenie ako neoddeliteľná súčasť systému sociálneho zabezpečenia a systému sociálnej ochrany zohrávalo a stále zohráva klúčové miesto a zrejme aj v budúcnosti bude jeho postavenie v týchto systémoch nezastupiteľné (zrejme už v podobe dôchodkového poistenia).

V roku 1990 naštartovaný proces spoločenskej, ekonomickej a sociálnej transformácie jasne naznačil základné princípy, na ktorých by sa trojpilierová sústava sociálneho zabezpečenia, pozostávajúca zo

- a) sociálneho poistenia (ktorého súčasťou má byť dôchodkové poistenie),
- b) štátnej sociálnej podpory a
- c) sociálnej pomoci,

mala budovať.

Za realizáciu deklarovanej koncepcie možno považovať prioritne systém právnych krokov, ktoré sú predpokladom pre faktické uvedenie akejkoľvek koncepcie do života.

Od roku 1990 až doposiaľ bolo v Slovenskej republike zrealizovaných množstvo zmien, ktoré boli nevyhnutné, či aktuálne, značné množstvo zmien koncepcív, ktoré sa stali, resp. sú základom novej sústavy sociálneho zabezpečenia. Treba však konštatovať, že nechybali ani zmeny nesystémové alebo nekonceptné, ktoré spomaľujú a modifikujú (deformujú) vytýčenú koncepciu nového systému sociálneho zabezpečenia. Napriek takmer 200 novelizovaných alebo celkom nových právnych úprav zasahujúcich do oblasti sociálneho zabezpečenia (z toho bolo vyše 35 noviel zákona č. 100/1988 Zb. o sociálnom zabezpečení, ktoré však boli prijaté v rámci celého sociálneho, nielen dôchodkového zabezpečenia), nový systém sociálneho zabezpečenia, a teda aj dôchodkového zabezpečenia, neboli do dnešného dňa uvedený do života ako celok a do dnešného dňa

nebola oficiálne prezentovaná ani konkrétna predstava o systéme dôchodkového zabezpečenia (poistenia).

Aké zmeny sa teda doposiaľ zrealizovali v transformácii dôchodkového zabezpečenia na dôchodkové poistenie v rovine

- a) vecnej,
- b) inštitucionálnej,
- c) ekonomickej,
- d) procedurálnej?

Čo sa týka vecnej úpravy dôchodkového zabezpečenia, možno za pozitívne, zásadné systémové kroky označiť:

1. zavedenie systému zvyšovania dôchodkov (napriek dnes už nevyhovujúcemu - z dôvodu každoročnej úpravy novopríznávaných dôchodkov - a pomerne neurčitému mechanizmu zvyšovania dôchodkov),
2. zrušenie pracovných kategórií,
3. rozdelenie dávok dôchodkového zabezpečenia na systémové a nesystémové.

Naproti tomu možno vidieť aj určité negatíva doterajšieho vývoja, z ktorých možno uviesť:

1. zachovanie starého systému (mechanizmu) výpočtu dôchodkov, napriek už piaty rok realizovanému novému systému financovania dôchodkového zabezpečenia,
2. každoročné „obnovovanie“, resp. „oživovanie“ pracovných kategórií - hodnotení dôb zamestnania podľa pracovných kategórií,
3. nie vždy odborne zvládnuté zvyšovanie dôchodkov (zákon č. 97/1993 Z. z. a jeho konvalidácia zákonom č. 285/1993 Z. z.), resp. odchýlky v zvyšovaní dôchodkov od principov ustanovených zákonom č. 46/1991 Zb.,
4. každoročná potreba úpravy novopríznávaných dôchodkov z dôvodu zachovania starého mechanizmu výpočtu dôchodkov,
5. nivelizácia výšky dôchodkov napriek ich 11 zvýšeniam od roku 1990,

6. absencia perspektívnej predstavy vysporiadania sa s nepríaznivým demografickým vývojom, ktorý bude mať dopad na solventnosť systému dôchodkového zabezpečenia,
7. ťažkopádnosť spúšťania doplnkového dôchodkového poistenia (podľa zákona č. 123/1996 Z. z.).

V rovine inštitucionálnej možno za najväčšie pozitívum v dôchodkovom zabezpečení označiť zriadenie verejnoprávnej inštítúcie na vykonávanie dôchodkového zabezpečenia, reprezentovanej dnes Sociálnou poistovňou (zákon č. 274/1994 Z. z.).

Za negatívum tejto sféry možno považovať zriadenie Národnej poistovne (a jej následné zrušenie - zákon č. 7/1993 Z. z.), čo si vyžiadalo zvýšené náklady na organizačné zabezpečenie celého systému a „zdraženie“ funkčnosti organizačnej zložky systému, spomalenie celej transformácie, avšak aj nevysporiadanie sa s výkonom štátnej správy prostredníctvom verejnoprávnej inštítúcie v oblasti poskytovania štátnych sociálnych dávok.

V oblasti financovania dôchodkového zabezpečenia možno ako najväčšie pozitívum vidieť vo financovaní dôchodkového zabezpečenia na báze platenia poistného a v „odštátnení“ - odčlenení financovania dôchodkového zabezpečenia od štátneho rozpočtu. Za pozitívum bolo možné označiť v období ešte existencie Národnej poistovne, garantovanie jej solventnosti štátom. Za negatívum v súčasnosti možno označiť nerovnaké postavenie štátu v platení poistného (modifikovaného, či deformovaného každoročne - od roku 1995 v zákone o štátnom rozpočte na príslušný kalendárny rok) a odbúranie garancie solventnosti Sociálnej poistovne zo strany štátu (zákonom č. 374/1994 Z. z.).

V oblasti procedurálneho postupu sa žiada vyprecizovanie rozhodovacej a posudkovej činnosti Sociálnej poistovne ako subjektu, ktorý má ako celok právnu subjektivitu, ale jej výkonné orgány ju nemajú.

Naznačené zmeny v oblasti dôchodkového zabezpečenia charakterizujú súčasný stav transformácie dôchodkového zabezpečenia. Je nepochybne, nakoniec jednotlivé stránky systému dôchodkového zabezpečenia to jasne dokumentujú, že najväčšie zmeny by mali byť realizované v najbližšom období vo vecnej úprave dôchodkového zabezpečenia.

VI. Závery a odporúčania

Z naznačenej analýzy transformácie dôchodkového zabezpečenia vyplýva, že

- je nevyhnutné pokračovať v transformácii celého systému sociálneho zabezpečenia na základe koncepcnosti, koordinovanosti a systémovosti jednotlivých krokov,
- kritérium ústavnosti by malo byť určujúcim kritériom pre posudzovanie jednotlivých postupov (krokov),
- medzinárodné skúsenosti sú spravidla významným zdrojom poznania, ale ich treba využívať s ohľadom na naše podmienky,
- vzhladom na zložitosť problematiky je nevyhnutné precízne vyriešiť prechodné väzby starého a nového systému,
- príslušné právne úpravy reglementujúce jednotlivé podsystémy sociálneho zabezpečenia by mali jednoznačne a jasne ustanoviť postavenie štátu v sociálnom zabezpečení,
- reálnosť životnosti systému a jeho akceptovateľnosť občanmi by mali byť vo vzájomnej rovnováhe.

BIBLIOGRAFIA:

1. Sociálna politika na Slovensku, editor Radičová I., S.P.A.C.E., Bratislava, 1998
2. Demografie (nejen) pro demografy, Sociologické nakladatelství, Praha, 1998
3. GAJDOŠÍKOVÁ, L. – DZUREKOVÁ, E.: Doplnkové dôchodkové poistenie. Komentár. EUROUNION, Bratislava 1996
4. Správa o sociálnej situácii obyvateľstva SR v roku 1997, Bratislava 1998
5. Social Protection in Europe, Luxemburg, Office for Official Publications of the European Communities, 1995
6. Social Protection the Member States of the European Union. Situation on 1 July 1995, MISSOC 1995
7. Euracs Pension Summaries, London, 1998
8. Európsky dialóg, November – December 1997/6
9. Európsky dialóg, Január – Február 1998/1
10. Príslušné relevantné právne predpisy

OBSAH

I. Ústavné sociálne práva a právo na dôchodkové zabezpečenie	1
II. Princípy budovania nového systému sociálneho (dôchodkového zabezpečenia)	3
III. Pravidlá (prístupy) uplatňované pri transformácii dôchodkového systému ..	6
IV. Medzinárodný pohľad na systém sociálnej ochrany a dôchodkového poistenia v ľahom	34
V. Súčasný stav transformácie dôchodkového zabezpečenia v Slovenskej republike	37
VI. Závery a odporúčania	40
Bibliografia	41